

Στις 27/01/2023 διοργανώσαμε μια πολιτική εκδήλωση με τίτλο «Πώς φτάσαμε στην άνοδο των τιμών της ενέργειας;». Η κεντρική ιδέα ήταν να μιλήσουμε για τον τρόπο που οι αυξημένες τιμές του ρεύματος υπαγορεύονταν όχι από αυτά που μας λένε τα ευρωπαϊκά αφεντικά αλλά από τις μακροχρόνιες πολιτικές που έχουν σχεδιάσει για την ενεργειακή ανεξαρτησία τους, που καθόλου δεν είχαν να κάνουν με τα οικολογικά τους αισθήματα. Αυτή την ιδέα, αναλύουμε γραπτώς σε δύο συνέχειες. Στο ομώνυμο κείμενο του προηγούμενου τεύχους και στο κείμενο αυτού του τεύχους με τίτλο «Από το λιγνίτη στους έλικες και μετά στις σφαίρες (η σειρά είναι τυχαία)», που ακολουθεί.

Στο κείμενο «Η άνοδος των τιμών ως καλά οργανωμένο κρατικό σχέδιο» περιλαμβάνεται εμπλουτισμένο το εισαγωγικό μέρος της εκδήλωσης και έχει βασική επιδίωξη να απεμπλακούμε από την κρατική ερμηνεία της «πληθωριστικής κρίσης» ως νομισματικού φαινομένου και να την περιγράψουμε ως μέρος της καπιταλιστικής κρίσης και της ιστορίας της διαχείρισής της από τα δυτικά κράτη. Για να το πετύχουμε αυτό

θα υπενθυμίσουμε πρώτα τα βασικά σημεία της λειτουργίας των τιμών ως μηχανισμού μοιράσματος του κέρδους. Στη συνέχεια θα μιλήσουμε για τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν ή που θέτουν τα ίδια τα κράτη στην πραγματοποίηση αυτού του κέρδους διεθνώς. Στο τέλος θα παρουσιάσουμε την άνοδο των τιμών ως κρατικό σχέδιο ρύθμισης της παραγωγής και της κατανάλωσης, ως σχέδιο εκκαθάρισης μεταξύ των κεφαλαίων και πάνω απ' όλα ως μέσο ακραίας υποτίμησης της εργατικής τάξης, δηλαδή ως μέρος της προετοιμασίας του ελληνικού κράτους μπροστά στον εξελισσόμενο παγκόσμιο πόλεμο.

Το κείμενο με τίτλο «Περισσότερο επίδομα, λιγότερος μισθός», αφορά το τελευταίο κομμάτι της εκδήλωσης του περασμένου Γενάρη και περιλαμβάνει τα συμπεράσματα που βγάλαμε για τα κρατικά μέτρα «στήριξης των νοικοκυριών» και «εξοικονόμησης ενέργειας» ως τους αναγκαίους ρυθμιστικούς - πειθαρχικούς μηχανισμούς που φέρνουν εις πέρας το παραπάνω σχέδιο.

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΩΝ ΤΙΜΩΝ ΩΣ ΚΑΛΑ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟ ΚΡΑΤΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ

Ήταν ακόμα φθινόπωρο του 2020, όταν τα σαΐνια του οικονομικού δελτίου αναρωτιόντουσαν αν τα κορωνο-τρισεκατομμύρια που κόπηκαν από τις κεντρικές τράπεζες των δυτικών κρατών θα ήταν τελικά η αιτία για μια πιθανή «κρίση υπερπληθωρισμού» που θα ακολουθούσε την «υγειονομική»¹. Ένα χρόνο αργότερα, το ερώτημα έπαψε να έχει νόημα και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα δημοσίευσε στο διαδίκτυο, στην καρτέλα με τίτλο «εκπαιδευτικό υλικό», την εξήγηση της για τον υψηλό πληθωρισμό παρέα με ένα app στο οποίο μπορούσε ο καθένας να υπολογίσει τον προσωπικό του πληθωρισμό².

Με δικά μας λόγια, η ΕΚΤ απέδιδε την εξέλιξη αυτή σε τρεις λόγους. Πρώτον, ευθύνεται η χαλάρωση των lockdown που είχε ως αποτέλεσμα οι πρώην έγκλειστοι να επιδίδονται σε καταναλωτικά όργια, δημιουργώντας «υπερβάλλουσα ζήτηση» την στιγμή που τα εμπορεύματα ήταν κολλημένα σε λιμάνια και αποθήκες («για να μη μεταφερθεί ο ιός»). Αυτός ο συνδυασμός έβαζε σε κίνηση τον γνωστό νόμο των κλασικών οικονομικών: όταν αυξάνεται η ζήτηση θα αυξάνονται και οι τιμές. Δεύτερον, ευθύνονται οι τιμές της ενέργειας που είχαν πάρει την ανιούσα μιας και στο Ηνωμένο Βασίλειο δε φύσηξε, στη Βραζιλία δεν έβρεξε και στην Ευρώπη έπεσε βαρυχειμωνιά που εξάντλησε τα αποθέματα φυσικού αερίου και πετρελαίου. Τρίτο και καλύτερο, το παραθέτουμε αυτούσιο: «ο πληθωρισμός είναι υψηλός σήμερα επειδή ήταν πολύ χαμηλός πέρυσι» μιας και υπολογίζεται κάθε φορά βάσει του δείκτη τιμών του προηγούμενου έτους.

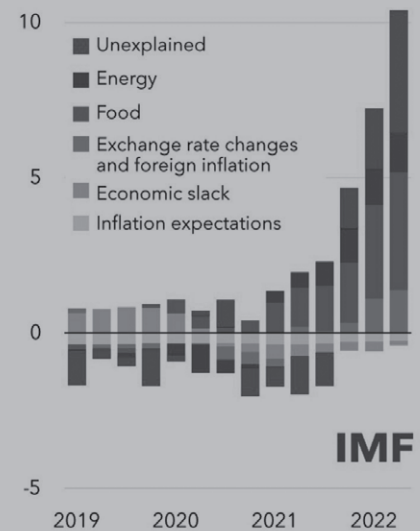
Την ίδια άποψη συμεριζόταν και ο διοικητής της Τράπεζας της Ελλάδας Γ. Στουρνάρας τον Αύγουστο του 2022, προσθέτοντας βέβαια και κάτι από πόλεμο Ρωσίας - Ουκρανίας και ανταγωνιστικές δημοσιονομικές και νομισματικές πολιτικές³. Βλέπετε, στο ενδιάμεσο η φιλερρηγική ΕΕ είχε επιβάλει κυρώσεις στα ρωσικά καύσιμα, ο Πούτιν μουλάρωσε και «οι υψηλότερες τιμές της ενέργειας έπληξαν τη ζώνη του ευρώ πολύ σφοδρότερα απ' ότι τις ΗΠΑ, που έχουν πολύ μικρότερη εξάρτηση από τις εισαγωγές ενέργειας». Στην απέναντι όχθη του Ατλαντικού, το αμερικανικό κράτος, που για να σωθεί από την γρίπη «είχε προβεί σε δημοσιονομική επέκταση που ισοδυναμούσε με το 20% του ΑΕΠ της χώρας», «αύξησε επιθετικά το επιτόκιο πολιτικής της (Ομοσπονδιακής Τράπεζας), με αποτέλεσμα να υποτιμηθούν έναντι του δολαρίου πολλά νομίσματα, μεταξύ αυτών και το ευρώ».

Ζήτηση, προσφορά, νομίσματα, αυταρχικοί ηγέτες, ιοί και ξηρασίες. Έτσι προσπαθούν οι παραπάνω - καθόλου τυχαίοι - τύποι να μας περιγράψουν τον κόσμο: επιφανειακό και ακατανόητο. Και τίτλος του προβλήματος ο «πληθωρισμός», ένας μακροοικονομικός όρος που, όπως και όλοι οι υπόλοιποι, φτιάχτηκε για να περιγράψει τα προβλήματα της οικονομίας για λογαριασμό αυτών που την διευθύνουν. Εμείς, αντίθετα, επιμένουμε ότι τα φαινόμενα που συνηθίζουμε να βαφτίζουμε «οικονομικά» είναι εκδηλώσεις ενός ενιαίου και αδιαίρετου συστήματος σχέσεων που δεν λειτουργεί με όρους οικονομίας αλλά εξουσίας. Οι τιμές, αυτό το νούμερο με ένα € στο τέλος που περιγράφει κάθε εμπόρευμα, είναι μια τέτοια εκδήλωση. Τι εκφράζει όμως;

Unexplained inflation

Almost half the recent surge in European core inflation remains unexplained by its usual drivers.

Core inflation in emerging Europe (percentage points, QoQ annualized)

Εδώ, κοτζάμ ΔΝΤ παραδέχεται ότι δεν κατάφερε να εξηγήσει τον «υψηλό πληθωρισμό» με τους συνήθεις δείκτες που χρησιμοποιεί. Για τους μηχανισμούς αποβλάκωσης του ελληνικού κράτους, βέβαια, δεν τρέχει κάστανο. Όσο πιο ανεξήγητος και όσο πιο άρατος είναι ο κίνδυνος τόσο το καλύτερο. Εξάλλου για να φοβηθείς πρέπει πρώτα να μην έχεις ιδέα τι σου συμβαίνει.

1. capital.gr, Θα είναι ο πληθωρισμός ένα από τα συμπτώματα του κορονοϊού; 20/09/2020
2. Τράπεζα της Ελλάδος, Γιατί είναι τόσο υψηλός ο πληθωρισμός σήμερα, 16/11/2021

3. Τράπεζα της Ελλάδος, Παρέμβαση του Διοικητή της ΤτΕ στο Ευρωπαϊκό Φόρουμ Alpbach (EFA) 2022, 30/08/2020

Οι τιμές ως μηχανισμός κατανομής της υπεραξίας

Τα αφεντικά και όσοι θέλουν να τους μοιάσουν, πιστεύουν ότι το κέρδος οφείλεται στην ικανότητα τους να αγοράζουν φθηνά (μέσα παραγωγής και εργατικά χέρια) και να πουλάνε ακριβά (νέα εμπορεύματα). Όμως ακόμα και αν έτσι φαίνεται, καθόλου έτσι δεν είναι. Η συλλογική ικανότητα που τους επιτρέπει να κερδίζουν, λέγεται εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης. Πρόκειται για μια κοινωνική συνθήκη στην οποία τα αφεντικά, ως τάξη, επικρατούν.

Όσα θα πούμε παρακάτω δεν τα σκεφτήκαμε μόνοι μας. Ανήκουν σε μια μέθοδο ερμηνείας του κόσμου που λέγεται «κριτική της πολιτικής οικονομίας» και είναι ότι πιο χρήσιμο έχουμε συναντήσει.

Ο κόσμος μας κατακλύζεται από εμπορεύματα, των οποίων η αξία πριν μετρηθεί σε ευρώ ή δολάρια μετρίεται σε αυτό που λέγεται «κοινωνικά μέσος αναγκαίος χρόνος εργασίας». Πιο συγκεκριμένα, αυτό το μέγεθος αποτελείται από την ποσότητα που αντιστοιχεί στα μέσα παραγωγής και από την ποσότητα που αντιστοιχεί στην αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης. Κάθε κύκλος παραγωγής όμως έχει στόχο να παράγονται εμπορεύματα των οποίων η αξία δεν είναι ίση με αυτών που χρειάστηκαν για την παραγωγή τους, αλλά μεγαλύτερη. Αυτή η διαφορά, η υπεραξία, αρχικά κάθεται σε μορφή εμπορευμάτων κάθε λογής, από πλαστικά καλαμάκια μέχρι κινητά, ιδιοκτήτες των οποίων είναι οι επιχειρηματίες που οργάνωσαν την παραγωγή τους. Όταν και άμα πουληθούν τα παραπάνω εμπορεύματα θα γίνουν ξανά λεφτά που θα είναι πιο πολλά από τα λεφτά που τα αφεντικά είχαν αρχικά στην κατοχή τους. Αν απ' την άλλη, αυτή η πρόβλεψη δεν επαληθευτεί, μπορεί (που ξέρετε!) να τους δείτε να καίνε αυτά τα εμπορεύματα στα διόδια. Λέμε τώρα!

Είμαστε υποχρεωμένοι να θυμίσουμε και κάτι ακόμα. Τα κτίρια, οι μηχανές, οι πρώτες ύλες, το ρεύμα, το ίντερνετ, βασικά όλα πλην της εργατικής δύναμης, συμβάλλουν στην παραγωγή της πολυπόθητης νέας αξίας, αλλά τα ίδια δεν είναι ικανά να τη δημιουργούν. Εξαντλούνται, απευθείας ή σιγά σιγά, καθώς μετασχηματίζονται σε νέα εμπορεύματα. Η υπεραξία παράγεται αποκλειστικά από την κατανάλωση της εργατικής δύναμης, η οποία έχει την μοναδική ιδιότητα να αναπληρώνεται, μιας και έχει να κάνει με ζωντανούς οργανισμούς. Τι κρίμα, λοιπόν, για τα αφεντικά που όλα ξεκινούν από την εργατική τάξη.

Έτσι, η ικανότητα για κερδοφορία κρίνεται από την ποσότητα υπεραξίας που τα αφεντικά παρακρατούν σε σχέση με τους εργάτες και τις εργάτριες που απασχολούν. Με κριτήριο το πόσο μηχανοποιημένη είναι η παραγωγή που έχουν οργανώσει, τα αφεντικά χωρίζονται σε λογίων και λογιών. Για παράδειγμα ένα χωράφι με πατάτες απαιτεί πολύ λιγότερα μηχανήματα από ότι ένα τάνκερ μεταφοράς πετρελαίου, και αντίστροφα απαιτεί πολλούς περισσότερους εργάτες και εργάτριες. Όσο περίεργο και

αν ακούγεται, λοιπόν, το χωράφι βγάζει – κατ' αναλογία - για τον αγρότη περισσότερη υπεραξία απ' ότι το τάνκερ για τον εφοπλιστή. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι ο αγρότης βγάζει πιο πολύ κέρδος από τον εφοπλιστή. Γιατί;

Γιατί όταν τα αφεντικά του παραδείγματός μας φορτώνονται την πραγματεία τους και πάνε στην αγορά να την πουλήσουν, σκέφτονται το νέο χρήμα που θα λάβουν σε σύγκριση με το χρήμα που επένδυσαν. Αν αυτό δεν τους αφήνει ικανοποιημένους, έχουν κάθε λόγο να στραφούν σε άλλους πιο κερδοφόρους κλάδους. Εξάλλου, είναι παντελώς αδιάφορο για τους ίδιους το είδος εμπορεύματος που παράγουν και η χρησιμότητά του· το επάγγελμα που μοιράζονται είναι η «εκμετάλλευση εργατικής δύναμης». Γι' αυτό, η ισορροπία των τιμών μεταξύ των διαφορετικών ειδών εμπορευμάτων είναι τέτοια ώστε να προσφέρονται παντού οι ίδιες πιθανότητες κέρδους· κέρδους ανάλογου όχι της υπεραξίας που αντιστοιχεί σε κάθε κλάδο αλλά της αρχικής επένδυσης σε ευρώ. Ποιός είναι δηλαδή ο ρόλος των τιμών σ' αυτό;

Ο μηχανισμός των τιμών λειτουργεί ως ένας ιμάντας κατανομής της συνολικής υπεραξίας που παράγεται. Μέσα από αυτό τον μηχανισμό η υπεραξία που παράγεται σε ένα σύνολο από κλάδους που βασίζονται στην εργασία (π.χ. τα χωράφια) μετατρέπεται σε κέρδος στους κλάδους που βασίζονται στο κεφάλαιο (π.χ. τα τάνκερ).

Αυτή η ανακατανομή είναι απολύτως συμβατή με τον ρόλο που έχουν οι υπερβιομηχανοποιημένοι κλάδοι για τους εθνικούς καπιταλισμούς. Η παραγωγή, αποθήκευση και μεταφορά της ενέργειας είναι ο ορισμός του κλάδου έντασης κεφαλαίου⁴ και είναι τέτοιος γιατί από αυτόν εξαρτάται η παραγωγή και κυκλοφορία όλων των υπόλοιπων εμπορευμάτων. Ο ρόλος της ενέργειας είναι τόσο κεντρικός που δεν επιτρέπεται για κανένα κράτος να αφήνει την λειτουργία του εκτεθειμένη στον κίνδυνο της απειθαρχίας, της απεργίας, του λάθους και της οργής της ζωντανής εργασίας. Ακόμη δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι τα αφεντικά μοιράζονται σχέσεις επιβολής μεταξύ τους και όχι συνεργασίας, που σημαίνει ότι όσα αφεντικά καταφέρουν να συσσωρεύσουν σοβαρό κεφάλαιο είναι αυτά που θα επενδύσουν σε τομείς που τους φέρνουν σε θέση ισχύος απέναντι σε άλλα μικρότερα. Δεν είναι επίσης τυχαίο, που τέτοιου τύπου αφεντικά, όπως καλή ώρα αυτά που ανήκουν στο περίφημο ελληνικό εφοπλιστικό κεφάλαιο, διαθέτουν και τα ανάλογα κονέ με το επίσημο κράτος διαχρονικά. Είναι ζήτημα εθνικού συμφέροντος!

Μπορούμε τώρα να σκεφτούμε πολλούς και μεγαλύτερους ιμάντες να ανακατανέμουν την υπεραξία που παράγεται σε παγκόσμια κλίμακα, ανάμεσα σε κράτη των οποίων οι οικονομίες διαφέρουν από πολλές απόψεις. Για παράδειγμα

4. Έτσι λένε οι οικονομολόγοι τους κλάδους που χρησιμοποιούν τεράστια, αναλογικά με την εργασία, ποσότητα μηχανών, κτιρίων και πρώτων υλών. Ο Μαρξ τους έλεγε κλάδους «υψηλής οργανικής σύνθεσης».

Έλεγχος αλβανικών αυτοκινήτων στην Ε.Ο. Ιωαννίνων - Κακαβιάς.

Επαναπροώθηση Αλβανών μεταναστών.

Μπορεί ο κ. Στουρνάρας πριν να τα έλεγε περίπλοκα, αλλά σε μια πιο πρόσφατη συνέντευξή¹ του όταν ρωτήθηκε για το πώς η Ελλάδα ξεπέρασε τον πληθωρισμό των τελών της δεκαετίας του '90, απάντησε με πολύ πιο λακωνικό τρόπο:

«Νομίζω πολύ σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι μετανάστες που είχαν έρθει τότε κυρίως από την Αλβανία, οι οποίοι κράτησαν πολύ χαμηλό το κόστος στον αγροτικό τομέα και στην οικοδομή νομίζω».

Ε, αυτό που νομίζει ο κ. Στουρνάρας είναι και η αλήθεια για το ελληνικό κράτος και όλα τα υπόλοιπα: τα προβλήματά τους ξεκινούν από την εκμετάλλευση, άρα την πειθάρχηση της εργατικής τάξης. Δεν μας εξήγησε βέβαια τον «μηχανισμό της αγοράς» που είναι υπεύθυνος για το χαμηλό εργατικό κόστος των Αλβανών, αλλά εντάξει δεν είμαστε και τίποτα αχάριστοι. Την άλλη φορά.

1. Συνέντευξη του Διοικητή της ΤτΕ Γ. Στουρνάρα στο podcast «BABEΛ» του Οικονομικού Ταχυδρόμου, 23/11/2022.

μα, το ρωσικό κράτος οφείλει σταθερά πάνω από τα μισά έσοδα του στις εξαγωγές υγρών καυσίμων⁵. Που σημαίνει ότι υπάρχει μια σταθερή ροή υπεραξίας που παράγεται εντός ΕΕ, η οποία κατευθύνεται προς το ρωσικό κράτος, με κατεύθυνση ακριβώς αντίθετη από τη ροή των καυσίμων. Για καλύτερο παράδειγμα, το 2021 οι έλληνες εφοπλιστές έλεγχαν το 31,78% του παγκόσμιου στόλου πετρελαιοφόρων και το 22,35% του παγκόσμιου στόλου μεταφορικών Υδρογονοποιημένου Φυσικού Αερίου (LNG)⁶. Ως μεσάζοντες - μεταφορείς, οι έλληνες εφοπλιστές κατέχουν εξουσία επί των διεθνών ροών υγρών καυσίμων και αντίστοιχο μερίδιο επί

5. Ναυτεμπορική, Η Ρωσία «πήρε το όπλο της» στον οικονομικό πόλεμο με τη Δύση, 31/07/2022.

6. Ένωση Ελλήνων Εφοπλιστών: Ετήσια Έκθεση 2021-2022.

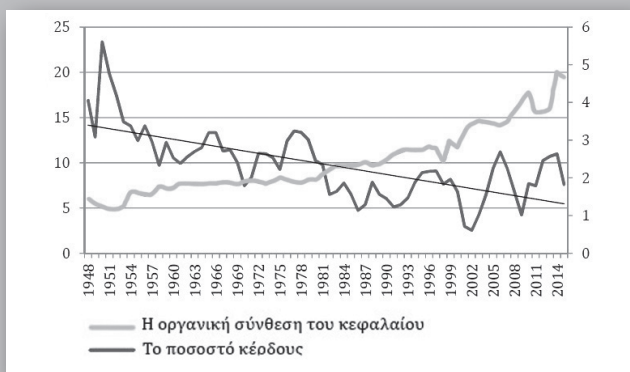
των κερδών που προκύπτουν. Επομένως, στον πλανητικό χώρο τα πράγματα είναι σαφώς πιο ζόρικα, μιας και η υπεραξία που βρίσκεται σε μορφή εμπορευμάτων ή χρήματος, όταν κυκλοφορεί υπόκειται στο προαιώνιο δίκαιο του διακρατικού ανταγωνισμού, που περιλαμβάνει κυρίως τα όπλα, αλλά και τα εθνικά νομίσματα, τα εμπορικά μπλοκ κ.λπ.

Άρα, αν θέλουμε να μιλήσουμε για την άνοδο των τιμών, πρέπει να δούμε πρώτον την ιστορία της ταξικής σύγκρουσης και της έκβασής της και δεύτερον την ένταση αλλά και την ειδική μορφή που λαμβάνει ο ανταγωνισμός ανάμεσα στα αφεντικά και τα κράτη· κάτι που δεν μπορεί παρά να είναι σχετικό με την ιστορία της καπιταλιστικής κρίσης, παλιά και πρόσφατη.

Καπιταλιστική κρίση NON-STOP

Από τις αρχές της δεκαετίας του '70, με κύριο πεδίο αυτό το κομμάτι του πλανήτη που αποκαλείται «ανεπτυγμένες οικονομίες της δύσης», το σύστημα πολιτικής οργάνωσης που λέγεται καπιταλισμός βρίσκεται σε σοβαρή κρίση. Για τις επιχειρήσεις, για τα υπουργεία και για τις τράπεζες, που τους αρέσει να μετράνε τα πράγματα, κρίση σημαίνει το εξής απλό: πτώση του ποσοστού κέρδους. Εμείς το καταλαβαίνουμε ως την αδυναμία που αντιμετωπίζουν αυτοί που έχουν χρήμα να το επενδύσουν κάπου - βασικά στην εκμετάλλευση εργατών και εργατριών - που θα γίνει ικανοποιητικά περισσότερη. Που θα αξίζει τον κόπο.

Ένας συνηθισμένος τρόπος για να γίνεται αντιληπτό το κόλλημα της κερδοφορίας, είναι τα απούλητα εμπορεύματα. Το πρόβλημα με τα εμπορεύματα αυτά είναι ότι είναι τόσο ακριβά ώστε η παραγωγή τους να μην να συμφέρει, αλλά να καθίσταται αδύνατο να αγοραστούν από την εργατική τάξη γιατί δεν της φτάνουν οι μισθοί της. Όσο λοιπόν υπάρχουν εμπορεύματα που μένουν απούλητα, τόσο σημαίνει ότι αυτά που θα πουληθούν πρέπει να βγάλουν το κέρδος και των υπολοίπων που παραχθήσαν δίπλα δίπλα, στην ίδια γραμμή παραγωγής.

Για να είμαστε ακριβείς, η πτώση του ποσοστού κέρδους συμβαίνει σταθερά, από τα πρώτα χρόνια αφότου κρύωσαν οι κάννες των όπλων του Β' ΠΠ. Είναι η καμπύλη με το σκούρο χρώμα. Η άλλη καμπύλη, που πάει προς τα πάνω δείχνει τον βαθμό μηχανοποίησης της παραγωγής, δηλαδή την ανάγκη να αυξηθεί η παραγωγικότητα και να πειθαρχήσει (δια της αντικατάστασης της από μηχανές) η εργατική τάξη. Όσο οι επιχειρήσεις βλέπουν το ποσοστό κέρδους να πέφτει, τόσο κοιτάνε να ρεφάρουν μέσω της τεχνολογικής προόδου και των εφαρμογών της. Όσο όμως το κάνουν αυτό, τόσο μειώνουν το κλάσμα της εργατικής δύναμης που απασχολούν (όχι σε απόλυτο αριθμό βέβαια, συνεχώς νέοι και νέες εργάτριες θα χρειάζονται) πράγμα που περιορίζει την ικανότητα παραγωγής υπεραξίας, η οποία είναι και η πηγή του κέρδους. Πρόκειται δηλαδή για έναν φαύλο κύκλο¹.

1. Το γράφημα με τίτλο "Μέσο ποσοστό κέρδους και οργανική σύνθεση του κεφαλαίου" βρήκαμε στο βιβλίο: Carchedi, G. & Roberts, M. (2018). World in crisis: a global analysis of Marx's law of profitability, Chicago: Haymarket Books.

Το κυριότερο, βέβαια, ήταν πως η κρίση δεν προέκυψε από «τις δομικές αντιφάσεις του καπιταλιστικού συστήματος». Από την δεκαετία του '60, εκεί όπου η βιομηχανική κοινωνία έπαιρνε τις γνωστές θηριώδεις διαστάσεις της, στο μαζικό εργοστάσιο, η εργατική τάξη είχε βάλει πολύ δύσκολα στα αφεντικά και την αριστερά (με καταλήψεις, απεργίες και σαμποτάζ). Την επόμενη δεκαετία αυτή η αναταραχή έμελλε να επεκταθεί και έξω από τα εργοστάσια, στους χώρους της αντίστοιχα οργανωμένης βιομηχανικά μητρόπολης. Εκεί, τα μέχρι πρότινος αόρατα και τα νεαρά μέλη της εργατικής τάξης έθεταν απειλητικά όχι μόνο το ζήτημα του ύψους των μισθών, αλλά και το τι σκατά είναι μια ζωή που εξαρτάται από τον μισθό.

Η αναβολή της καταστροφής

Ένα μεγάλο μέρος, λοιπόν, των κεφαλαίων παγκόσμια παραμένουν αναξιοποίητα, είτε σε μορφή χρημάτων είτε εμπορευμάτων. Για να αντιστραφεί αυτή η τάση, χρειάζεται κάποια από αυτά τα παραπάνω εμπορεύματα, όπως και κάποια από τα παραπάνω κεφάλαια, να καταστραφούν. Πιο ευγενικά μιλώντας, θα πρέπει να απαξιωθούν.

Όμως στον πραγματικό καπιταλισμό αυτά δεν γίνονται με συνεννόηση. Κανένα αφεντικό δεν θα προσφερθεί να καταστραφεί με σκοπό να επιβιώσουν τα υπόλοιπα. Κατ' αναλογία κανένα κράτος δεν θα προσφερθεί να καταστραφεί για να επιβιώσουν τα υπόλοιπα. Έτσι, η «φυσική» αντίδραση είναι ο ακόμα πιο οξύς ανταγωνισμός. Στο παρελθόν, κατάληξη αυτής της όξυνσης ήταν η μαζική καταστροφή ανθρώπων και υποδομών (αναξιοποίητων παραγωγικών δυνατοτήτων που λένε) που έφεραν εις πέρας τα κράτη με όλες τους τις δυνάμεις: την εκπαίδευση, την παραγωγή, την τεχνολογία, την εθνική ιδεολογία και φυσικά το στρατό και την αστυνομία.

Όσο και αν παρουσιάζονται ως σκοτεινό παρελθόν, τέτοιες περιόδους έχουν άκρως ευεργετικές συνέπειες για την επαναφορά της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Από τη μία, η οργάνωση της πολεμικής οικονομίας, δηλαδή η υπαγωγή της παραγωγής και της διακίνησης εμπορευμάτων απευθείας στους κρατικούς μηχανισμούς, λειτούργησε ως μέσο συγκράτησης της πτώσης της κερδοφορίας, οδήγησε με σχέδιο στην καταστροφή τα αναξιοποίητα κεφαλαία ή τα κατεύθυνε στην παραγωγή για τις ανάγκες του πολέμου. Από την άλλη, η μαζική καταστροφή άνοιξε το δρόμο ώστε τα εναπομείναντα αφεντικά, με ότη γνώση αποκόμισαν από την (προ)πολεμική περίοδο, να συσσωρεύουν κεφάλαιο με ταχείς ρυθμούς.

Όλα αυτά τα χρόνια που ακολούθησαν, που τα κράτη κατάφερναν (και όντως τα κατάφερναν) να αποφύγουν έναν νέο παγκόσμιο πόλεμο ή μια οικονομική κατάρρευση τύπου 1929, κάθε νέα μέθοδος συσσώρευσης και πειθάρχησης που εφεύρισκαν αποδεικνυόταν σύντομα ανεπαρκής. Στη συνέχεια θα δούμε τις πιο σημαντικές από αυτές τις μεθόδους, που σήμερα έχουν βέβαια παλιώσει, γιατί έχουμε τη γνώμη ότι είναι αυτές οι επιλογές που τους κάνουν σήμερα να βρίσκονται με την πλάτη στον τοίχο.

«Παγκοσμιοποίηση», αυτοματοποίηση και δανεισμός

Με πρώτες τις ΗΠΑ, τα δυτικά κράτη άρχισαν να μεταφέρουν την παραγωγή σε χώρες όπου η εργατική δύναμη αμειβόταν πολύ χαμηλότερα σε σχέση με τους μισθούς της πρωτοκοσμικής εργατικής τάξης. Τα εμπορεύματα παρέμεναν «φθηνά» και οι εξοντωτικές συνθήκες εργασίας αφορούσαν πλέον ασιάτες και ασιατίσες, πολλές χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά. Όπου ήταν εφικτό, συνέβαινε και το αντίστροφο. Μετανάστες και μετανάστριες, μέσω της κρατικά οργανωμένης υποτίμησής τους, κάλυπταν τις θέσεις εργασίας για τις οποίες οι ντόπιοι εργάτες δεν ψήνονταν.

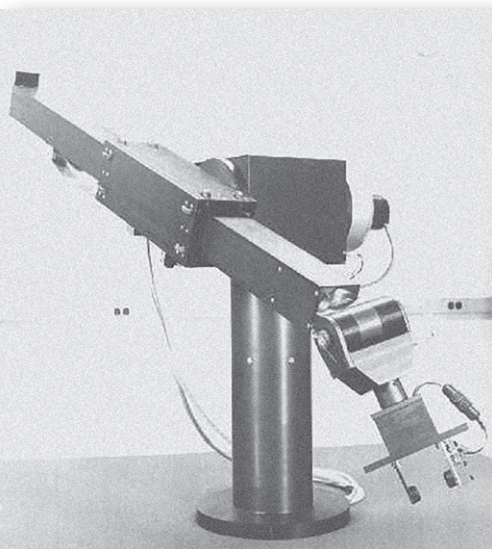
Το δεύτερο που κάνανε ήταν να εξαρτήσουν ακόμα περισσότερο την εργασιακή διαδικασία από μηχανές, εισάγοντας μαζικά την αυτοματοποίηση της αλυσίδας συναρμολόγησης, με τη χρήση ρομπότ και ηλεκτρονικών υπολογιστών. Όλα αυτά απαιτούσαν σοβαρές επενδύσεις και εννοείται υιοθετήθηκαν, γιατί πετύχαιναν τον γνωστό διττό στόχο: την αύξηση της παραγωγικότητας και τον περιορισμό της εργατικής δυνατότητας παρέμβασης. Στην αυτοματοποιημένη γραμμή παραγωγής, οι εργάτριες ήταν πλέον πολύ λιγότερες και για σαμποτάζ ούτε λόγος.

Οργανωμένοι απεργοί έξω από τα κεντρικά γραφεία του σωματείου της FIAT, στο Τορίνο το 1962. Οι συγκρούσεις κράτησαν τρεις ημέρες.

Αυτοκίνητα περιμένουν να συναρμολογηθούν κατά τη διάρκεια απεργίας σε εργοστάσιο της General Motors στο Ντιτρόιτ το 1970. Η αναμονή κράτησε για πάνω από δύο μήνες.

Ο βραχίονας Στάντφορντ (ή Stanford Arm) επινοήθηκε το 1969 στο ομώνυμο πανεπιστήμιο των ΗΠΑ. Ήταν ο πρώτος που είχε έξι ολόκληρους βαθμούς ελευθερίας (κίνησης). Κατά τη διάρκεια της επόμενης δεκαετίας ακολούθησαν πολλές παρόμοιες εφευρέσεις και εφαρμογές. Κάτι μας λέει ότι αυτό που εκτίμησαν τα αφεντικά της αυτοκινητοβιομηχανίας, που τις υιοθέτησαν με ενθουσιασμό, ήταν ότι είχε **μόνο** έξι βαθμούς ελευθερίας, σίγουρα πολύ λιγότερους από έναν εργάτη, πόσο μάλλον από πολλούς μαζί...

Το τρίτο, ήταν η διόγκωση του δανεισμού. Τα κράτη δανείζονταν, για να ανταποκριθούν στις ανάγκες του ασφαλιστικού συστήματος και της μαζικής εκπαίδευσης, στις επενδύσεις σε δίκτυα μεταφορών και ενέργειας και σε λοιπά έργα υποδομών που απαιτούσε η εποχή. Οι επιχειρήσεις δανείζονταν, για να χρηματοδοτήσουν τον εξορθολογισμό της παραγωγής και να κάνουν επεκτάσεις ή εξαγορές, που θα τους επέτρεπαν να παραμείνουν ανταγωνιστικές. Τέλος, η εργατική τάξη δανειζόταν, για να συμπληρώσει τον μισθό που δεν έφτανε και να ανταποκριθεί στο καταναλωτικό πρότυπο με το οποίο βομβαρδιζόταν καθημερινά μέσω της διαφήμισης. Στην τελική, τα καταναλωτικά, στεγαστικά, τουριστικά και λοιπά δάνεια, ήταν ο τρόπος που τα αφεντικά πραγματοποιούσαν το κέρδος που αλλιώς θα παρέμενε (άγνωστο για πόσο) σε μορφή απούλων εμπορευμάτων.

Ας δούμε μαζί τις τρεις παραπάνω κεντρικές επιλογές. Τα αφεντικά των δυτικών καπιταλισμών 1) μεταφέροντας την παραγωγή έντασης εργασίας αλλού, κράτησαν τους μισθούς χαμηλά και το επίπεδο κατανάλωσης ψηλά μέσω της εισαγωγής φθηνών εμπορευμάτων, 2) υποκατέστησαν την εργασία με μηχανές, υπονομεύοντας έτσι σε βάθος χρόνου την δυνατότητα εξαγωγής υπεραξίας, ή ακόμα χειρότερα, αφήνοντας σε άλλα κράτη αυτή την δυνατότητα και 3) έκλειναν την τρύπα που άνοιγαν με λεφτά από το μέλλον, δηλαδή υποθήκευαν την μελλοντική κερδοφορία στην αποπληρωμή δανείων που πολλές φορές μάλιστα κατέληγαν σε ξένες τράπεζες και ξένα κράτη.

Ενάντια στα «επιθετικά φθηνά» εμπορεύματα

Έχοντας κατά νου τα παραπάνω, ας έρθουμε πιο κοντά στο σήμερα. Η εμπορική σύγκρουση μεταξύ ΗΠΑ - Κίνας - ΕΕ, έχει ήδη μια πενταετία στην πλάτη της και περιλαμβάνει δασμούς, σύναψη νέων συμφωνιών και εγκατάλειψη των παλαιότερων. Η λογική είναι απλή: για να διαφυλαχθεί η κερδοφορία των εγχώριων επιχειρήσεων από τον διεθνή ανταγωνισμό, πρέπει να εμποδιστεί η κυκλοφορία των εισαγόμενων «επιθετικά φθηνών» εμπορευμάτων, όπως τα αποκαλούνε. Αυτό επιτυγχάνεται κυρίως φορτώνοντας την τιμή τους με δασμούς, ώστε στο τέλος τα προηγούμενες ακριβότερα εγχώρια εμπορεύματα να μοιάζουν προσιτά. Ειδικά όταν μιλάμε για εθνικά κρίσιμους τομείς, όπως τα δίκτυα, η συλλογή δεδομένων ή η ενέργεια, η παραπάνω λογική κατέληγε στην πλήρη απαγόρευση κάποιων ξένων εμπορευμάτων και στην απαγόρευση της δραστηριοποίησης για τις μεγάλες ξένες επιχειρήσεις.

Δεν ήταν καινούργια όμως όλα αυτά. Τον ίδιο στόχο πετύχαιναν επί δεκαετίες τα περιβαλλοντικά τέλη σε εμπορεύματα «μη φιλικά προς το περιβάλλον» και η απαγόρευση κυκλοφορίας των «μεταλλαγμένων».

Το φθινό χρέος που ήταν σηματοδεδεμένο

Το κακό με τους δασμούς είναι ότι από μόνοι τους δεν επαρκούν. Τα ενδιαφερόμενα κράτη έπρεπε να προχωρήσουν σε σοβαρές διαρθρωτικές αλλαγές και ξεκίνησαν με αφορμή την γρίπη. Τον Μάρτιο του 2020 αποφάσισαν ότι είναι η ώρα να βάλουν το χέρι βαθιά στην τσέπη. Η ΕΕ έφτιαξε το πακέτο στήριξης NextGenerationEU, μέσω του οποίου σκόπευε να διοχετεύσει στην ευρωπαϊκή οικονομία δάνεια και επιχορηγήσεις ύψους 750 δις €. Οι ΗΠΑ τα πήγαν ακόμα καλύτερα, καθώς η βοήθεια προς την αμερικανική οικονομία θα ανέρχονταν στα 2 τρις \$.

Αλλά όπως έλεγε το σλόγκαν του ταμείου ανάκαμψης, «NextGenerationEU is more than a recovery plan – it is a once in a lifetime chance». Το νέο χρέος δηλαδή ήταν σηματοδεδεμένο και έγραφε πάνω «ανταγωνιστικότητα», θέτοντας ως βασικούς άξονες την «μετάβαση σε πράσινες μορφές ενέργειας», τον «ψηφιακό μετασχηματισμό», την «μεταρρύθμιση της αγοράς εργασίας» και τις «ιδιωτικές επενδύσεις». Σημειωτέον ότι το ελληνικό κράτος έχει λαμβάνειν τα επόμενα χρόνια μέχρι και 32 δις €, από τα οποία το ένα τρίτο, αφορά χαμηλότοκα δάνεια που μέσω των ελληνικών τραπεζών θα διοχετευθούν σε «επενδύσεις που στην πλειοψηφία τους σχετίζονται είτε με την πράσινη είτε με την ψηφιακή μετάβαση»⁷.

Αυτό που καταλαβαίνουμε εμείς είναι ότι οι τράπεζες, με κρατικές πλάτες, θα αναλάβουν να τσοντάρουν το ποσό που λείπει σε εκείνα τα αφεντικά που προτίθενται να επενδύσουν σε κλάδους που αφορούν την εθνική ασφάλεια και την παραγωγική αναδιάρθρωση της οικονομίας. Περιττεύει να υπενθυμίσουμε τι θα γίνει αν πέσει και κάνα φέσι και στο τέλος βρεθούν οι τράπεζες χρεωμένες.

Από το lockdown στην «περιοριστική πολιτική»

Με σημείο αφετηρίας την «υγειονομική κρίση», το ελληνικό κράτος (όπως και τα υπόλοιπα) μπήκε σε μία κούρσα χωρίς επιστροφή, η τροχιά της οποίας διαγράφεται από τις δύο βασικές διεργασίες που συνοδεύουν την κρίση υπερσυσσώρευσης. Η μια είναι «δημιουργική» και η άλλη «καταστροφική».

7. Οικονομικός Ταχυδρόμος, Ταμείο Ανάκαμψης: Πού κατευθύνονται τα δις. Ευρώ, 04/08/2022.

Όπως μόλις περιγράψαμε, τα αφεντικά που είναι ή σκοπεύουν να γίνουν εθνικά χρήσιμα (και κρίσιμα) σπρώχνονται με σκοπό να βρεθούν ένα βήμα πιο κοντά στους ανταγωνιστές τους. Από την άλλη, μεθοδεύεται η καταστροφή όσων κεφαλαίων απασχολούνται με χαμηλές προσδοκίες κερδοφορίας ή σε κλάδους που θεωρούνται «οπισθοδρομικοί» ή σε κλάδους που εξαρτώνται από εισαγωγές εμπορευμάτων και πρώτων υλών.

Όταν είχαμε ιό, τα αφεντικά της δεύτερης κατηγορίας υποχρεώθηκαν σε σταμάτημα της παραγωγής για «λόγους υγείας». Η εστίαση, ο κινηματογράφος, το «φυσικό» λιανεμπόριο και τα φροντιστήρια έκλεισαν με κρατική απόφαση, και διατηρήθηκαν στη ζωή μόνο υπό τον όρο ότι θα χρησιμοποιήσουν την κρατική βοήθεια για να αναδιαρθρωθούν. Ήταν σίγουρα εις γνώση του ελληνικού κράτους ότι κάποιος δεν θα τα καταφέρουν. Και αυτός άλλωστε ήταν ο σκοπός.

Η αγαπημένη με διαφορά ανάλυση στους κόλπους της αριστεράς για το lockdown ήταν ότι τα αφεντικά των «πληττόμενων κλάδων» δεν ψήνονταν να αναλάβουν το κόστος προστασίας των εργατριών τους από τον ιό και το κράτος (η νδ δηλαδή) τους έκανε το χατίρι.

Όταν στα τέλη του 2021, μέσω «λεκτικών σημάτων» οι κεντρικοί τραπεζίτες προμήνυαν το τέλος του φθηνού χρήματος και την άνοδο των τιμών, είχε φθάσει η ώρα του τελικού ξεσκαρταρίσματος. Η άνοδος των επιτοκίων σήμαινε ότι το να αγοράζεις χρήμα (να δανειζέσαι δηλαδή) θα γινόταν ακριβότερο. Το ίδιο ακριβότερο θα γινόταν και η αποπληρωμή των φθηνών δανείων που είχαν μοιραστεί το προηγούμενο διάστημα. Η «περιοριστική πολιτική» που λένε και οι ειδικοί του κλάδου, σημαίνει ότι στο εξής θα επιβιώσουν τα αφεντικά που εξασφαλίζουν ένα σοβαρά υψηλό ποσοστό κέρδους (αρκετό ώστε να πληρώνουν και τους τόκους). Ακόμα, ότι θα επιβιώσουν τα κράτη που μπορούν να αποδείξουν ότι θα συνεχίσουν να αποπληρώνουν τα χρέη τους. Κι όσοι δεν μπορούν, θα τους φάει η μαρμάγκα.

Τι φταίει τελικά για την άνοδο των τιμών;

Είπαμε ότι θα φτάσουμε στο ερώτημα «γιατί ανεβαίνουν οι τιμές» ξεκινώντας από το ερώτημα «πως μεταβλήθηκαν οι παράγοντες που καθορίζουν ουσιαστικά τις τιμές». Εξετάσαμε με σειρά προτεραιότητας 1) την γενική κατάσταση της καπιταλιστικής συσσώρευσης - κερδοφορίας και 2) την πρόσφατη ιστορία του ανταγωνισμού μεταξύ των κεφαλαίων και μεταξύ των εθνικών τους συνασπισμών, δηλαδή των κρατών. Τώρα θα παρουσιάσουμε συνοπτικά τα δεξιόμενα που αντήσαμε μέσα από την εξιστόρησή μας.

Τα δυτικά κράτη βλέπουν την κερδοφορία στο έδαφός τους να πηγαίνει κατά διαόλου. Οι επικράτειες τους κατακλύζονται από ξένα ανταγωνιστικά εμπορεύματα που πιέζουν ακόμα περισσότερο τα ντόπια αφεντικά.

Αυτή η ανησυχία τα οδηγεί να καταριούνται την παγκοσμιοποίηση και να εμποδίζουν την ροή των ανταγωνιστικών εμπορευμάτων, εξασφαλίζοντας έτσι ότι τα «ακριβότερα» εγχώρια εμπορεύματα δε θα μένουν απούλητα.

Τα δάνεια, κρατικά, επιχειρηματικά και ιδιωτικά, που στο τέλος θα γίνουν δημόσια, υπενθυμίζουν στα κράτη ότι 1) τα εθνικά αφεντικά πρέπει να αυξήσουν το ποσοστό κέρδους τους και 2) οι απαιτήσεις αποπληρωμής αυτών των δανείων είναι εργαλείο στα χέρια των ανταγωνιστών τους.

Αφεντικά που κρίνονται ως οπισθοδρομικά και δεν προβλέπεται να προσαρμοστούν στις απαιτήσεις της εποχής θα πρέπει να εξαφανιστούν. Όσο αυτό δεν επιτυγχάνεται μέσω των βομβαρδισμών, πρέπει να γίνει με άλλους λιγότερο άμεσους αλλά εξίσου αποτελεσματικούς τρόπους. Σίγουρα όχι χωρίς σχέδιο.

Τα αδιάθετα κεφάλαια και το «φρεσκοτυπωμένο» χρήμα πρέπει να οδηγηθεί σε κλάδους αιχμής και εθνικής σημασίας, πράγμα που απαιτεί διευκολύνσεις, προστασία και «ανορθολογικά κόστη» ή με άλλα λόγια «ουρανοκατέβητα κέρδη». Και ως γνωστόν η στροφή από το «οικονομικά συμφέρον» στο «εθνικά συμφέρον» απαιτεί θυσίες από τους συνήθεις υπόπτους, δηλαδή από εμάς.

Η κρίση είναι το κοινό βίωμα, μέσω του οποίου τα κράτη, παντού, συνειδητοποιούν ότι η επιβίωση του ενός θα περάσει πάνω από την συντριβή του άλλου. Οι διαθέσιμες επιλογές στερεύουν και όσες απομένουν θα είναι στο εξής όλο και λιγότερο ειρηνικές. Αυτός είναι ο λόγος που έχουν βαλθεί εσχάτως να μας εξοικειώσουν με την ορολογία και την ψυχολογία του πολέμου, κάθε είδους.

Η άνοδος των τιμών είναι κρατικό σχέδιο

Υποστηρίζουμε ότι η άνοδος των τιμών είναι για το ελληνικό κράτος επιλογή χωρίς εναλλακτική και υπηρετεί με πολύ συγκεκριμένο τρόπο τους σχεδιασμούς του μέσα σε ένα διεθνές

περιβάλλον που μυρίζει μπαρούτι. Γύρω μας στήνεται το ίδιο σκηνικό που συνηθίσαμε από τα χρόνια της «πανδημίας». Ένα αναπάντεχο κακό μας βρήκε, γι' αυτό καλά θα κάνουμε να ακούσουμε το κράτος μας που ξέρει από κρίσεις και να αποδεχτούμε ότι για να μας προστατέψει θα γίνει λίγο παραπάνω κράτος από ό,τι ήταν.

Μπορεί οι περισσότεροι να το παίξουν πανικοβλημένοι, αλλά πρόκειται για ένα σχέδιο που εξελίσσεται. Οι αυξημένες τιμές πρώτα από όλα κάνουν τους μισθούς να φαίνονται μικρότεροι. Άρα η παραγωγή υπεραξίας καβατζώνεται για τα αφεντικά όλων των κλάδων και μεγεθών. Τα αφεντικά της ενέργειας, της υψηλής τεχνολογίας και οι στρατηγικοί επενδυτές, μέσω του μηχανισμού των τιμών, συσσωρεύουν μεγαλύτερο κομμάτι της υπεραξίας που παράγεται τριγύρω τους για να προβούν στις ανάλογες επενδύσεις. Οι υπόλοιποι, υπό την πίεση του ανταγωνισμού και της μειωμένης κατανάλωσης, εξωθούνται να βαρέσουν κανόνι ή να συγχωνευτούν ή να κατεβάσουν νέες ιδέες εκμετάλλευσης της εργασίας. Η έμμεση φορολογία γεμίζει τα κρατικά ταμεία με το 24% των ανεβασμένων τιμών, βελτιώνει τον ισολογισμό και κάνει το δημόσιο χρέος να φαίνεται μικρότερο. Μέρος των παραπάνω εσόδων, επιστρέφει στην αρχή του κύκλου συμπληρώνοντας τους κομμένους μισθούς και κατευθύνοντας την κατανάλωση σε εμπορεύματα των οποίων η παραγωγή και η κυκλοφορία θεωρείται «εθνικά ωφέλιμη». Πράγμα που με τη σειρά του εξασφαλίζει ότι η παραγωγή αυτών των εμπορευμάτων θα συμφέρει τους «εθνικά ωφέλιμους» επιχειρηματίες.

Το πιο σημαντικό; Το παραπάνω σχέδιο δε θα ήταν καν ιδέα στα κεφάλια κάποιων χωρίς την πρωτοβουλία και την υποστήριξη του κράτους. Απαιτεί την κρατική υποδομή που γιγαντώθηκε τα προηγούμενα χρόνια, όπως καλή ώρα οι βάσεις δεδομένων του taxis, της ΕΛΣΤΑΤ και του ΑΔΜΗΕ, όπως τα τερματικά των ηλεκτρονικών συναλλαγών, όπως η επιβολή της «γνώμης των ειδικών». Πάνω σε αυτήν, οι νέοι μηχανισμοί που αναπτύσσονται γύρω μας, προνοιακοί και πειθαρχικοί, βρίσκουν τη θέση τους ως μέτρα «ελάφρυνσης της πληθωριστικής κρίσης», εμείς θα πούμε του ταξικού πολέμου.

Ηθικό δίδαγμα: το ελληνικό κράτος δεν είναι καθόλου ανίκανο. Είναι πολύ περισσότερο ικανό από αυτό που πολλοί νομίζουν. Κάθε μέρα που συνεχίζει να υπάρχει, συσσωρεύει εμπειρία και την ενσωματώνει υλικά στις λειτουργίες του, οι οποίες δεν έχουν σταματήσει να διευρύνονται και να εμβαθύνουν. Το αισιόδοξο και απαισιόδοξο ταυτόχρονα είναι ότι δεν έχει κάποιο προορισμό αυτή η εμβάθυνση. Τρέχει μονίμως πίσω από την δική μας απειθαρχία με σκοπό να την μετατρέψει πρώτα απ' όλα σε υπακοή και μετά να την κάνει δύναμη παραγωγής ή καταστροφής ανάλογα με την περίπτωση. Απαιτεί κόπο για να καταλάβουμε τι μας γίνεται, μπορεί πολλές φορές να αποτυγχάνουμε, αλλά είναι σίγουρο ότι οι έτοιμες ερμηνείες έχουν αποδειχθεί ο χειρότερος σύμμαχος για περιόδους σαν και την σημερινή.